

”לקט עצמי ותנם בגלוסקמא” (משנה, מסכת שמחות יב, ט)

איור 58: גלוסקמאות אבן
(Bravo, 2007)

השימוש בכלי אבן שהיה נפוץ בימי בית שני היה מקביל בזמן לשימוש בתיבות אבן, הידועות בשם גלוסקמא (איור 58). הגלוסקמא מופיעה בתלמוד הן כתיבה לשימור סחורות והן כתיבה לשימור עצמות.

המשנה (בבא מציעא א, ח) אומרת:

מָצָא בְדִלְפִיסָה אוּ בְגִלוֹסְקָמָא תְּכָרִיךְ
שֶׁל שְׁטָרוֹת אוּ אַגְוָדָה שֶׁל שְׁטָרוֹת
הָרִי זֶה יִחָזֵר.

כאן הכוונה לתיבה לכל שימוש. במועד קטן

(כד ע"ב) כתוב: "בְּן שְׁלֹשִׁים יוֹצֵא בְּדִלְפִיסָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא דִלְפִיסָא הַנִּיטְלָת בְּפִתָּה, אֲלֵא הַנִּיטְלָת בְּאַגְפֵּיֶיךָ. וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׂוּרָה, וְאוֹמְרִים עָלָיו בְּרַבֵּת אַבְלִים וְתַחֲזוּמֵי אַבְלִים", בגמרא זו הכוונה לתיבה ששמו בה את עצמות הנפטר.

את השימוש הנפוץ בכלי אבן מסבירים בכך שאין הם מקבלים טומאה, ולכן נשאלת השאלה האם גם השימוש בגלוסקמאות אבן נעשה למטרת מניעת טומאה. גורי-רימון (2011) מעלה רעיון מעניין הנשען על הרמב"ם.

הרמב"ם כותב:

הייתה טומאה רצוצה, ולא היה שם חלל טפח – טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת: ואין טמא אלא הנוגע כנגד הטומאה מלמעלה, או המאהיל עליה מלמעלה, או הנוגע כנגדה מלמטה, או מה שתאהיל עליו מלמטה; אבל הנוגע בצד הבניין, טהור. זה כלל גדול בטומאת מת: שכל דבר המטמא באוהל מן המת – אם היה רצוץ, שאין לו חלל טפח – הרי הטומאה בוקעת ועולה עד לרקיע, ובוקעת ויורדת עד התהום; ואינה מטמאה מן הצדדין (משנה תורה, הלכות טומאת מת, פרק ז, י-יא).

(טומאה רצוצה – שאינה מתפשטת לצדדים, אלא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ומטמאה כל מה שכנגדה למעלה או למטה ממנה). אין ספק שמצב כזה נוח ביותר לקוברים את מתייהם או למבקרים את מתייהם במערת הקבורה, שבזכות השימוש בתיבה כזאת הם נחשפים פחות לפגיעתה של טומאה. השימוש בגלוסקמות אבן בכוחו לתת מענה גם במצב שצריך לפנות מערת קבורה, שכן בהיות הטומאה רצוצה בתוך גלוסקמת האבן, אזי בתהליך נידוד המת היא תצמצם את התפשטות הטומאה ותגביל אותה כלפי מעלה ומטה, וזו לא תתפשט לצדדים, ויש בכך יתרון לסביבה שבתוכה עוברים אלה המעבירים את הנקברים למערה החדשה.

לפי הרמב"ם ומפרשיו יש יתרון לארון קבורה עשוי אבן, שכן הוא מטמא רק אם נוגעים בפתחו:

היתה הארון רחבה מלמעלן וצרה מלמטן – הנוגע בה מכל מקום, טמא. הייתה שווה – הנוגע בה מטפח הסמוך לקרקעיתה ולמעלה, טמא; מטפח ולמטה, טהור. ניקב ארון בסלע, והכניס המת בתוכה כמו נגר – הנוגע בה מכל מקום, טהור: חוץ ממקום פתחה (משנה תורה, הלכות טומאת מת, פרק ו, יג).

בדומה לגלוסקמא מופיע בבבלי, מסכת שקלים (טז, ב) המונח גלוסקוס, גם כאן הכוונה לתיבה. מן הספרות התלמודית ידוע המנהג להעלות עצמות מתים בארונות ובגלוסקמות מן הגולה ובעיקר מבבל לארץ ישראל (ירושלמי, כלאים ט, לד (מג ע"ב); בבלי, מועד קטן כה ע"א).

מקורות

גורי-רימון, ע' (2011). גלוסקמות אבן באוסף מוזיאון הכט וסוגיית מנהג הקבורה בגלוסקמות. **מכמנים**, 23, 23-35.

Bravo, G. (2007, May 25). *Ossuaries at Hecht Museum, Haifa University, Israel* [Image]. https://he.wikipedia.org/wiki/קובץ:Ossuary_Hecht_Museum.jpg